

Stiftelser i norsk historie

Foredrag ved Stiftelsesforeningens jubileumsseminar 11. mai 2023

Professor em. John Peter Collett (j.p.collett@iakh.uio.no)

En stiftelse eier seg selv – eller, som det ofte sies: den eies av sitt formål – og dét til evig tid.

Hvordan kan en slik institusjon bestå? Hvem beskytter en ting som ingen eier, og som i tillegg må beskyttes mot dem som er satt til å bestyre den, slik at de ikke misbruker den til andre formål, eller til sitt eget beste?

Det er *loven* - retten – som beskytter en stiftelse. En stiftelse er en konstruksjon som krever et rettssamfunn. Som bare kan leve innenfor et samfunn som i fellesskap respekterer, beskytter og håndhever retten.

Hvor kom denne rettskonstruksjonen fra? Den var ukjent i gammel germansk rett. Der tilhørte eiendommer familien, og eiendomsretten var direkte og personlig.

Stiftelseskonstruksjonen kom til Norge med kristenretten. Kirken oppfordret til å gi gaver. Gaver som ble gitt til et formål – gjerne å be sjelemesser for giveren etter hennes eller hans død. Eller til driften av et kloster. Til et hospital. Til en kirke.

Dette var gaver som giveren gav fra seg til evig tid. Gaven var jo gitt til en helgen eller til Jesus Kristus selv – som nettopp levde videre, etter sin død, i evigheten. Og motivet for gaven var gjerne å sikre en plass for giveren selv i Paradiset, for evigheten.

Kirkerett var fremmed lov som trengte seg inn, og dette var feil, var det noen som hevdet. Kong Sverre var en av dem, i sin kamp mot bispene og mot paven, der han står og taler Roma midt imot i fedrelandssangen. Det han talte om var faktisk for en stor del - men ikke bare - stiftelsesrett.

Det endte med at kongen måtte gi seg, uansett hvor mye Sverre protesterte. Kirkerett ble landets lov, og med den var stiftelseskonstruksjonen gitt plass, og beskyttelse, i norsk rett.

Store deler av Norge tilhørte etter hvert stiftelser. Ved utgangen av middelalderen lå kanskje så mye som 50% av all jordeiendom i Norge under forskjellige kirkelige institusjoner – bispesetene, kirkene, klostrene, skoler og hospitaler. Dette var gaver som var gitt til sine formål, for evigheten. (Vi sier gjerne at eiendommene tilhørte Kirken, men Kirkens egen lovgivning – kanonisk rett – presiserte at gavene tilhørte sine formål, og at Kirkens menn hadde plikt til å sørge for at de ikke ble brukt til annet.)

Hvor lenge varer evigheten? Den tok brått slutt, for det meste av det vi her har snakket om, ved Reformasjonen i 1536. Bispegodset ble inndratt av kongen, og klostrene oppløst. Kongen overtok ansvaret for religionsutøvelsen og anså seg berettiget til å disponere over kirkegodset slik han selv ønsket. Men det var noen unntak. Selveste Martin Luther skrev egenhendig til kong Christian 3 og bad om at han ikke måtte ta godsformuen fra domkapitlene og katedralskolene. For den nye protestantiske læren trengte skoler for å undervise prestene som igjen kunne undervise menighetene. Og slik ble det. I dag er derfor katedralskolene i Oslo, Trondhjem og Bergen de eldste sekulære stiftelsene vi har – i tillegg til noen hospitaler som også overlevde reformasjonen: Oslo Hospital, Trondhjems hospital og noen flere, som kongen opprettholdt. Kong Christian 3 lovet å bevare også andre deler av kirkegodset for sine formål, men dette løftet holdt han ikke, og hans

etterfølgere på tronen anså seg ikke bundet av det. Det meste av det gjenværende norske kirkegodset ble solgt etter 1660 for å betale den enorme statsgjelden som den dansk-norske kongen hadde pådratt seg etter å ha tapt diverse kriger. Kirkestiftelsene gikk tapt, kan vi si, på slagmarken i Nord-Tyskland og i Danmark.

Nye gaver og nye stiftelser kom ikke, i hvert fall ikke i samme omfang som tidligere. Etter protestantismens lære var det slik at din skjebne etter døden ikke kan påvirkes av hva du foretar deg på jorden. Med andre ord: det var ingen grunn til å gi større gaver. Nå tillot lovgivningen rett nok at det ble gitt testamentsgaver, men ser vi på lovene, var de mest opptatt av å beskytte familiens krav på avdødes formue. Det var klare begrensninger av hva arvelatere med livsarvinger hadde rett til å gi bort – men åpnet for begrensede gaver til «gode formål»: kirke, fattigpleie og skole. Og noen stiftelser blir da også opprettet i de to århundrene etter Reformasjonen. De var alle sammen opprettet for nettopp disse formålene. Men vi skal merke oss at selve stiftelsesinstituttet, som rettslig konstruksjon, også overlevde Reformasjonen: en stiftelse som er opprettet, står til evig tid, bundet til sitt formål – i prinsippet. Et prinsipp som kunne fravikes – og ble fraveket – når andre hensyn veide tyngre, som vi skal se.

I hovedsak var stiftelser et byfenomen. De var knyttet til pengeøkonomien. De fleste er av de nye stiftelsene var opprettet ved pengegaver, som nå kunne gjøres rentebærende etter at kirkens forbud mot å ta renter for lån, falt bort. I Bergen og Trondhjem kom det særlig mange stiftelser. Den klart største av dem alle kom i Trondhjem, Thomas Angells Stiftelse fra 1767. Stiftelsene som kom til, var så å si uten unntak knyttet til lokalsamfunnet og beregnet på å dekke lokale behov. For Angells testamentariske gave ble dette et problem: når han gav hele sin store formue til de fattige, ville det trekke til seg fattige fra hele landet, mente lokalmyndighetene. De mente at midlene heller burde brukes til andre formål – og med regjeringens velsignelse ble midler fra stiftelsen kanalisert også til en rekke andre lokale tiltak, i strid med bestemmelsene i Angells testamente og i strid med stiftelsens vedtekter.

En betydelig del av kirkegodset hadde faktisk overlevet både Reformasjonen og krongodssalget. Dette var prestegårdene og andre eiendommer som var gitt til å finansiere prestenes lønninger. Etter hvert ble dette godset mye verd. Mulighetene til salg av tømmer gjorde skogene svært verdifulle. Og mange kastet lange blikk på hvilke gode formål dette kunne brukes til å finansiere. Med salg eller mer aktiv forvaltning kunne godset innbringe overskudd som kunne finansiere bedre skolegang for almuen, som noen foreslo. Eller finansiere et eget norsk universitet, som mange i Norge ivret for. I 1812 bestemte kongen at en andel av fremtidig overskudd fra prestegodset skulle sikre finansieringen av universitetet som var besluttet opprettet året før. Resten skulle gå til å styrke prestenes lønninger og til å bedre almueundervisningen.

I 1814 samlet folkets valgte representanter seg på Eidsvoll for å skrive grunnlov for det selvstendige Norge. Og her kom både prestegodset og stiftelsene inn, i grunnlovens opprinnelige paragraf 106. «Saavel Kjøbesummer, som Indtægter af det, Geistligheden beneficerede Gods, skal blot anvendes til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme. Milde Stiftelseres Eiendomme skulle blot anvendes til disses Gavn.» Det var stor diskusjon om den første bestemmelsen, men ikke om den andre. Det er nesten litt rart. I Europa for øvrig var det stor kritisk oppmerksomhet rundt stiftelser på denne tiden. Fortsatte man å opprette stiftelser i tillegg til klostre og stamhus og annet som allerede fantes, ville snart all jord tilhøre avdøde personer, ble det påpekt. Med ødeleggende konsekvenser både for driften av eiendommene og for individenes frihet, hevdet opplysningsmenn som Immanuel Kant. Men altså: Eidsvollsmennene stod frem som stiftelsenes forsvarere. Dog skal det tilføyes at mye av forutsetningen for at prestegodsets formue skulle kunne komme andre formål

til gode, var at det ble solgt og gjort om til penger. Og det skjedde da også, i stort omfang, i årene som fulgte.

Så i 1814 så det lyst ut for stiftelsenes fremtid i Norge. Prestegodset, som snart ble samlet i Opplysningsvesenets Fond, utgjorde kanskje så mye som 1/10 av all jordeiendom i landet. Dette var Norges desidert største godsformue. Og ikke nok med dét. Landets største privatformue var gitt til en stiftelse. Riksmannen Bernt Anker døde barnløs i 1805 og opprettet ved testament det Ankerske Fideikommiss til å føre firmaet videre. Overskuddet skulle gå til veldedige formål, til omsorg for økonomisk trengende og til utdannelsesformål. Og det var ikke småtterier det var snakk om. Dette var landets desidert største firma, som sysselsatte kanskje 20 000 mennesker.

Med slike stiftelser – opprettet for evigheten og med beskyttelse i selve Grunnloven – jaha. Da kunne vi vente oss litt av hvert. Hvordan gikk det? Vel. Det ankerske fideikommiss gikk konkurs i 1819 og ble oppløst. Opplysningsvesenets Fond finnes ennå, men med en liten brøkdel i behold av den formuen som fondet i sin tid satt på. Hverken evigheten eller Grunnloven viste seg å gi god beskyttelse. 12. januar i år vedtok Stortinget å oppheve grunnlovens paragraf 116 for det som angikk det benefiserte godset. Beskyttelsen av «milde stiftelser» står fortsatt i Grunnloven, men hvor langt denne beskyttelsen strekker seg, har det nylig vært diskusjon om.

På tross av disse tilbakeslagene kom 1800-tallet likevel en stortid for stiftelser i Norge. Det kom til hundretalls nye; de fleste var pengelegater opprettet av privatpersoner.

De aller fleste legatene var til fordel for økonomisk nødstedte. Og nesten samtlige med fortrinnsrett for legatstifterens familie, eller for folk fra deres hjemsted. I så måte kan vi si at legatene tjente til å bevare formuen for lokalsamfunnet og familien. De aller fleste stiftelsene var små, som vi kunne vente oss i et land med få ruvende rikmenn, men etter hvert ganske mange velstående borgere. Men vi ser også gaver til stiftelser som peker fremover, som gjenspeiler et filantropisk engasjement, som vi finner i Norge som i andre vestlige land på 1800-tallet. Vi ser vilje til å hjelpe folk der det trengtes. Særlig tydelig er engasjementet for barn fra fattige kår. Kan vi redde barna, kan deres fremtid bli mindre elendig enn foreldrenes, var det mange som tenkte. Vi aner en moralsk forklaring av fattigdommen. Gir vi barna bedre moral, blir de bedre mennesker som kan komme seg ut av fattigdommen på egenhånd. Barneinstitusjoner finner vi mange av – også den eneste norske stiftelse som virkelig har oppnådd verdensberømmelse. Og hvilken er det? Jeg sikter selvsagt til Kaptein Alvings Minde, «barneasylet» som handlingen i Henrik Ibsens Gengangere (1881) dreier seg rundt, og som teaterpublikum verden over er godt kjent med.

Vi finner også stiftelser som fungerer som pensjonsordninger – ikke minst for sjøfolk. Mye av pengene som ble satt av til legater var tjent på skipsfart, og flere redere og deres familie ønsket å tilgodese mannskapene og deres familier i alderdommen. Vi finner stiftelser som oppretter eldreinstitusjoner, ofte etter innsamling innen ulike yrkesgrupper. Og vi finner sykehus – gjerne behandlingsinstitusjoner for spesielle lidelser som ikke dekkes av det offentlige. I takt med legevitenenskapens fremskritt ønsker legatstiftere å gjøre nye behandlingsformer tilgjengelige for pasientgrupper som det nå kan gis tilbud til.

Hvorfor gir folk penger til slike formål? Motivene kan være mange. Det kunne gi prestisje å få sitt navn knyttet til en institusjon for gode formål – for evigheten. Men først og fremst må vi forstå det som at dette var utslag av en norm. Det var forventet av en velstående borger eller hans etterlatte at man skulle bidra med pengegaver til å løse samfunnsmessige oppgaver, og gjerne til fordel for de svakest stilte i samfunnet. Med øket velstand økte også bevisstheten om at man ved å sette av deler av denne velstanden kunne ta vare på eldre og støttetrengende – og andre utsatte

grupper i samfunnet – på en måte som gav større menneskelig verdighet og som gjorde vitenskapens fremskritt tilgjengelige for alle lag av samfunnet.

Her må vi være oppmerksomme på at stiftelser bare er én form for slike tiltak. Det er mange andre former for fellestiltak som tas i bruk. Folk slutter seg sammen om felles oppgaver. Foreninger samlet seg om formål som strakte seg fra avhold og misjon til dyrebeskyttelse, idrett og til å opprette museer.. Hva som organiseres som hva, er kanskje ofte tilfeldig, - om man valgte å lage en stiftelse eller drive i regi av en forening. Og mye organiseres i lokalsamfunnet, av kommunene. Vi ser at gaver samles inn og gis til kommunen. Toftes Gave, som eksempel, en av landets best kjente barnevernsinstitusjoner, var en gave til Christiania kommune, og ingen stiftelse.

Vi har flere andre former for organisering av kollektive tiltak – sparebanker én av dem, opprinnelig med en egen særlov. Som vi vet, er mange av disse i våre dager videreført som finansstiftelser for manges vedkommende. På samme måte får vi gjensidige forsikringsselskaper og lignende sammenslutninger av innskytere, men uten egentlige eiere. Formene er tilpasset realitetene i norsk økonomi. Vi var et land med få store formuer, men med mange som kunne bidra litt. Mangelen på store formueskonsentrasjoner kan forklare – i hvert fall langt på vei - mangelen av virkelig store stiftelse i Norge, når vi sammenligner oss med nabolandene Sverige og Danmark. Noe som kom opp i størrelse med Carlsbergfondet og Wallenbergstiftelsene fikk vi ikke i Norge

Barnevern, pensjonsordninger, gamlehjem og hospitaler som ble startet av foreninger og stiftelser, - alt dette ser vi i ettertid som forløpere til det som ble statlige og kommunale virksomheter senere. Det som ble startet i privat regi, er etter hvert blitt overtatt av staten og finansieres av statens og kommunens skatteinntekter, som generelle ordninger som ideelt skal komme alle til gode, uavhengig av hjemsted og familie. De private ordningene som var startet av stiftelser og foreninger var velferdsstatens forløpere, men heller ikke mer. De fleste har sett på dette som noe positivt. Det er riktig og naturlig at stat og kommune overtar.

Men dette gjaldt ikke alt. Noe var det direkte fei, eller skadelig, at staten skulle overta. Vi ser dette tydeligst når det gjelder finansiering av vitenskap. Idealet om forskningens frihet fordret at vitenskapen var uavhengig av politiske organer og av politiske avgjørelser. Den senere universitetsrektor Waldemar Christopher Brøgger arbeidet i mer enn førti år, fra 1880-årene til 1930-tallet, utrettelig for å få gaver til fond som kunne gi støtte til vitenskapen, uavhengig av statlige myndigheter. Bestrebelsene lyktes bare så noenlunde. Vi fikk noe. Nansenfondet og en rekke andre fonds disponeres i dag av Det Norske Videnskapsakademi, men de kom aldri på noe tidspunkt opp i en størrelse som kan sammenlignes med de stiftelsene jeg nettopp nevnte i Danmark og Sverige. Norske rikmenn lot seg ikke lokke til å foreta virkelig store donasjoner. Den største gaven fra en enkeltperson til vitenskapelige fonds var statsminister - og skipsreder - Christian Michelsens testamentariske gave – typisk nok gitt til å opprette et «institutt for vitenskap og åndsfrihet». Gaven skulle sikre frihet for vitenskap og tenkning, uavhengig av, og over, politikken.

Michelsens ønske om å gi en så stor del av sin formue til en stiftelse, gav faktisk opphav til en egen lov. «Lex Michelsen», vedtatt av Stortinget i 1918, modifiserte arveloven og gjorde det mulig for testator å gi bort ubegrenset del av formuen til andre enn livsarvinger, dersom livsarvingene ble tilgodesett med et minstebeløp. Forventningene var store til at denne lovendringen ville utløse generøse gaver fra mangemillionærene som hadde slått seg stort opp under verdenskrigens jobbetid. Men forventningene ble ikke innfridd. Høykonjunktur ble avløst av krise og depresjon, og formuene ble borte nær sagt like fort som de var tjent. Stiftelser ble rett nok opprettet i hundretalls, hvert år, i mellomkrigstiden og tiden etter 1945, men de fleste fortsatt ganske små. Likevel – det kom til mengder av legater som delte ut noen hundre kroner til ubemidlede eldre, eller til ungdom som

søkte utdanning. De var kjærkomne nok i en tid med små alderspensjoner og før Statens lånekasse for utdanning kom til.

I 1975 stiftelseslovutvalget. Da var stiftelsene nær sagt over i historien. Velferdsstaten hadde gjort private legater mer eller mindre overflødige. Sykehus og pleieinstitusjoner var for størsteparten overtatt av stat og kommune, og lav rente og inflasjon hadde tatt knekken på de aller fleste pengelegatene. Utfordringen ble ikke å lage en lov for å beskytte stiftelsene, men en lov som også gav grunnlag for å legge dem ned eller slå dem sammen. Som andre passive investorer var mengden av legater, med kapitalen plassert i trygge rentebærende papirer, ble disse også ruinert. Kapitalen ble, enkelt sagt, tatt fra kapitalistene – stiftelsene inkludert – og gitt til låntagerne. I mange tilfelle som billige lån til stat og kommune til å finansiere felles infrastruktur, boligbygging og andre gode formål i etterkrigstiden – men ikke de formålene som stiftelsene egentlig var opprettet for.

Da stiftelsesloven endelig kom i 1980, var det da en lov som regulerte et fenomen på vei over i historien? Nei, faktisk ikke. Stiftelsenes historie gikk inn i en ny fase. I og med at stiftelsesloven forelå, var dette nå en klart definert selskapsform som enhver kunne velge for en virksomhet, som alternativ til aksjeselskap eller andre selskapsformer. Og den ble mye benyttet – kanskje noe uventet fror dem som hadde laget lovteksten. Den ble mye brukt for forskningsinstitusjoner – og senere for museer og ulike kulturinstitusjoner, og etter hvert for skoler og barnehager etablert utenfor det offentlige.

Hva var fordelene med å organisere seg som en stiftelse? En betydningsfull fordel er at stiftelsesformen signaliserer et ikke-kommersielt formål. Ulempen med en stiftelse? Vel, den er - som alle her vet – overlatt til seg selv. Den har ingen eiere som føler seg forpliktet – eller *er* forpliktet - til å gripe inn dersom økonomien går dårlig. I noen tilfelle kan vi vel si at tidligere «eiere» valgte stiftelsesformen nettopp for å kvitte seg med ansvaret.

Så skjedde det noe annet uventet. Det kom til en rekke store stiftelser. I noen tilfelle som resultat av lovendringer på finansområdet. Sparebanker kunne slå seg sammen med aksjebanker – og sparebankenes egenkapital ble skilt ut som egne stiftelser med eierinteresse i den sammenslåtte banken. Vi er her i dag gjest hos den største av de stiftelsene som ble opprettet på denne måten. Det samme skjedde med de gjensidige forsikringsselskaper som gikk sammen i Gjensidige. Det er disse stiftelsene som i dag er noen av våre største.

Det neste uventede som skjedde var at vi i Norge fikk rikfolk av et slag vi ikke hadde vært vant til, og disse opprettet stiftelser som de gav mye penger til – og nå snakker vi om *mye* penger. Det var ikke helt nytt. Rike redere som Anders Jahre og Sig. Bergesen d.y. hadde opprettet stiftelser. Men nå kom det nye til. Og mens kapitalen før var blitt spist opp av inflasjonen, kunne aktiv forvaltning nå tvert om dra fordel av at børsverdier og eiendomsverdier steg. Og resultatet ser vi i dag. Stiftelser i Norge er i dag nær sagt alt mulig, fra rike institusjoner som deler ut milliarder, til små virksomheter som får virksomheten knapt til å gå rundt, avhengig av offentlige støtteordninger eller private gaver.

Hva er det vi *ikke* har? Det er tre ting vi «mangler» når det gjelder stiftelser, hvis vi sammenligner med andre land. Vi har ikke noe som ligner de virkelig store filantropiske stiftelsene som USA er kjent for, fra Rockefeller og Carnegie til Bill Gates. Dette er ikke spesielt for Norge. De fleste andre land enn USA mangler slike stiftelser. Vi har ikke de store forskningsstiftelsene som mange andre land har. I Sverige har Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse alene en formue på over 180 milliarder kroner. Hvorfor har vi ikke tilsvarende i Norge? W.C. Brøgger beklaget seg over manglende interesse blant norske rikfolk, - vi synes at staten skal betale dette, med skattepenger, svarte mange på Brøggers forespørsel. Blant de nyere donatorene har vi sett noen betydningsfulle unntak – Fred

Kavlie, Trond Mohn, og flere, som har gitt midler i en størrelsesorden som monner på de fagfeltene de har valgt å støtte. Og som det tredje vi ikke har: vi har ikke de store stiftelsene som eier storfirmaer, som er en dansk spesialitet. Men vi har noen – Stiftelsen Det norske Veritas og Olav Thonstiftelsen de langt største.

Hvorfor har vi ikke alt dette dette? Det er et godt spørsmål, men ikke lett å gi noe godt svar. Det er langt vanskeligere å forklare at vi i *ikke* har noe, enn at vi har noe. Akkurat Rockefeller og Bill Gates er ikke så vanskelig. Det sier seg selv. Ingen nordmann har noen gang oppnådd slik rikdom. Og derfor har vi heller ikke stiftelser som på samme måte som disse kan stå for et selvstendig program – nær sagt et politisk program. John D. Rockefeller sr kom til at det ikke nyttet bare å dele ut penger til å avbøte problemene når de oppstår. Vi må gjøre noe med roten til problemet, mente han, og han hadde penger nok til å gjøre det. Men dette bragte hans stiftelser øyeblikkelig opp i et legitimitetsproblem – er det private kapitalister og deres rådgivere som skal bestemme over samfunnets utvikling, og ikke folkets demokratisk valgte representanter? Bekymringene fra 1900-tallets begynnelse finner ekko i dagens bekymringer i USA. Har ikke pengemakten undergravet demokratiet?

Det samme legitimitetsproblemet er ikke ukjent i Norge, selv om en av «fordelene» ved å ha få store stiftelser er at det sjelden kommer opp. Men det hender. En donasjon til medisinsk forskning, øremerket en spesiell sykdom som lå giveren personlig på hjerte, skapte debatt. Er ikke dette å gå «utenom køen» på en tvilsom og kritikkverdigg måte? Nicolai Tangens generøse donasjon til stiftelsen som fikk hans store kunstsamling for å vise den frem for almenheten, pådro seg kritikk da Kristiansand kommune som gjenytelse måtte skaffe et egnet museumslokale.

Er stiftelser i Norge blitt for engstelige for å vekke kontrovers?

Det må være tillatt å påpeke – med all respekt for det arbeid som våre stiftelser legger i å identifisere og støtte formål til beste for nasjonen som helhet og for lokalsamfunnene rundt om i landet – at de fleste av disse stiftelsene er forsiktige med å heve stemmen. Det er sjelden en stiftelse i Norge går ut og peker ut en dristig eller kontroversiell ny kurs. De fleste har ikke midler til å gjøre noe slikt. De er henvist til å være utførende organisasjoner i et mangslungent kultur- og organisasjonsliv. Store og pengesterke stiftelser synes å foretrekke å bevege seg på områder av kulturliv og sosiale formål der de kompletterer og supplerer heller enn å representere et alternativ til offentlig virksomhet. Forskningsstiftelsene er på samme måte stort sett fornøyde med å være et supplement til offentlig finansiert forskning. Det er noen unntak – Kavlie og Mohn blant dem – men dette er unntakene. Som en enslig svale står Fritt Ord frem som en stiftelse som går sine egne veier. Som ser seg som en kilde til finansiering av det som det politiske samfunn ikke tar seg av. Men som demokratiet har som en underliggende forutsetning: Et fritt og uavhengig offentlig ordskifte.

Stiftelser var i norsk historie – som del av det sivile samfunn – pådrivere for reformer, for nye tiltak og ny forståelse av samfunnets felles oppgaver. De var velferdsstatens pionerer. Når velferdsstaten har overtatt disse oppgavene – hva står da igjen til sivilsamfunnet, ut over å organisere frivillig arbeid i de mange tusen lag og organisasjoner av ulike slag? Er det et paradoks her: Stiftelsene er blitt rikere, men ambisjonene synes ikke å øke?

Til slutt en liten historisk fotnote: Før 1980 fantes det i Norge ingen lov som regulerte stiftelser. Mye av det jeg har nevnt ovenfor, kom til i denne «lovløse» epoken og er først senere definert som stiftelser etter dagens lov. Vi kan spørre oss om det i dag finnes stiftelser som ikke står i stiftelsesregisteret? Vi har gjennom historien sett hvordan institusjoner opprettet som noe annet enn

en stiftelse, blir tll en stiftelse med ny lovgivning. Den aller største finansformuen som noen gang er bygget opp i Norge, er av Stortinget vedtatt satt av til Oljefondet (formelt Statens pensjonsfond Utland). Er dette en stiftelse? Kan staten i det hele tatt opprette stiftelser? Den har gjort det tidligere, og det kan diskuteres om en rekke av dagens statlige virksomheter egentlig må regnes som stiftelser. Men slik vi tenker i Norge, er dette et konstitusjonelt problem. Kan ett storting binde fremtidige storting? En lov som oppretter en stiftelse, kan ikke den oppheves igjen med samme rett? Samtidig er Oljefondet tenkt som en formue som skal stå nettopp – til evig tid, beskyttet av handlingsregelen som vi kjenner. Det har vært på tale å skrive dette inn i Grunnloven – nåja, vi har sett hva det betyr. Beskyttelsen av «det benefiserte gods» varte akkurat 208 ½ år, før Stortinget strøk bestemmelsen fra Grunnloven. Og hvor lang er nå egentlig evigheten, konfrontert med virkeligheten? De som har finlest Erna Solbergs bok som utkom nylig, vil ha kunnet bite seg merke i et «freudiansk glipp» i teksten: En gang tar oljefondet slutt!